

Indstilling: De store afsløringer af momssvindl

Indstillet af Brigitte Alfter, direktør i Arena for Journalism in Europe, brigitte@journalismarena.eu

Kontaktperson: Bo Elkjær, skipper@information.dk

Hermed vil jeg indstille journalisterne Bo Elkjær, Lasse Skou Andersen og Sebastian Gjerding fra Information, Jette Aagaard, Matias Seidelin og Niels Sandøe fra Jyllands-Postens erhvervsmedie Finans, samt det internationale hold, de samarbejdede med i Europa, for systematisk at arbejde med at afsløre momssvindl.

For den del af projektet, der er del af Grand Theft Europe netværket, skal særligt nævnes Oliver Schröm fra Tyskland, tidligere Correctiv nu NDR.

I løbet af 2019 har journalister på Dagbladet Information i et samarbejde med journalister fra Jyllands-Postens erhvervsmedie Finans afsløret ikke blot omfattende momssvindl, men også nogle af de underliggende strukturer. Det skete i et samarbejde med journalister over hele Europa, der fulgte lignende spor. Netop evnen til grundig og analytisk graverjournalistik er en Cavling værdig. Her skal også nævnes, at de danske journalister ganske selvfølgelig samarbejder med kolleger i Europa, fordi de kan hjælpe hinanden i researchfasen, og fordi de alle ved, at en løsning på momskarruseller ikke kan findes i Danmark alene, men skal være europæisk.

Journalisterne i denne indstilling har blandt andet afdækket, at danske forretningsfolk spillede en central rolle i omfattende momssvindl med elektricitet i flere lande i Europa, at danske banker har leveret konti til omfattende hvidvask af penge fra svindel i Europa, at et dansk revisorfirma gennem flere år har bistået svindlen, at kontrollen med virksomheder i Danmark har været så lemfældig, at man har kunnet registrere direktører og firmaer i postkasser på tomme grunde, at momssvindl blev brugt til af folk med tilknytning til Al-Qaida og Islamisk Stat og flere andre grelle afsløringer.

Arbejdet bærer præg af, at der er et hold af journalister i gang, der er vant til at arbejde i hold for at få den bedste historie. Det skal her fremhæves, at de i Danmark arbejdede i et hold fra to nyhedsaviser, klassiske konkurrenter altså, men i samarbejdet fandt nogle af Danmarks fineste journalister sammen og puljede deres kompetencer og erfaringer. Derudover gjaldt det også et samarbejde med kolleger rundt i Europa – både til den aktuelle sag og tidligere i nogle af de indstillede journalisters karriere. Fra det internationale samarbejde uden for Danmark skal særligt nævnes Oliver Schröm, der koordinerede Grand Theft Europe projektet fra Tyskland på vegne af researchcentret Correctiv.

Projektet Grand Theft Europe bestod af 35 mediepartnere fra EU-lande plus Norge og Schweiz. Projektet udkom over hele Europa den 7. maj 2019, koordineret og breaket med henblik på at få sat organiseret momssvindl og karruselsvindl på den europæiske dagsorden.

Siden publikationen har Finans og Information på egen hånd fortsat samarbejdet i Danmark. I praksis fungerer de som en redaktion, der arbejder på tværs af de to aviser, med eksempelvis en fælles researchdatabase, som de hele tiden udvider. De udvikler ideer i fællesskab og researcher dem som en samlet gruppe, beretter en af journalisterne. Alle interviews, de hver især foretager med kilder, er fælles, og journalisterne fortæller udtrykkeligt til alle kilder, at det er til brug i både Jyllands-Postens erhvervsmedie Finans og i Information. Journalisterne fra de to aviser mødes jævnligt samlet og arbejder med sagen, og ellers foregår kommunikation via blandt andet den krypterede meddelelsetjeneste Signal Private Messenger.

Frem mod publikation af artiklerne koordinerer de publikationstidspunkt, så de udkommer samtidigt i Information og Finans. Det er så vidt vides første gang, at to konkurrerende, trykte medier på denne måde puljer medarbejdere og research til et samarbejde.

Samarbejdet kom i gang ved at Bo Elkjær fra Information og Niels Sandøe fra Jyllands-Postens erhvervsmedie Finans havde en uformel snak om at dække Greed-sagen om momssvindler, der kører ved Københavns Byret i år. Kort efter blev Bo Elkjær kontaktet af det tyske center for graverjournalistik, Correctiv, der var ved at lægge an til et større samarbejde om momssvindler, Grand Theft Europe. Correctiv kendte til Bo Elkjærs tidligere arbejde med emnet momssvindler, fordi han havde holdt oplæg for EU-Kommissionen og for EU-Parlamentet om mulig terrorfinansiering via momssvindler. Information takkede ja til samarbejdet med Correctiv og fik dem til også at invitere Jyllands-Postens erhvervsmedie Finans med.

Grundlæggende fungerede Correctiv-samarbejdet som et researchfællesskab. Correctiv havde indledningsvis en database med dokumenter fra en tysk efterforskning, men dokumenterne var af ældre dato og relaterede til CO2-svindlen. Information og Finans bidrog til databasen fra Danmark med store mængder dokumenter fra forskellige lækager og efterforskninger og flere andre journalister gjorde det samme. På den måde blev den fælles database udvidet betydeligt. Men primært bestod samarbejdet i at hjælpe hinanden med at udvikle og researche aktuelle historier. Der indgår materiale fra Danmark i flere af researchfællesskabets afsløringer, artikler og dokumentarer, fx den tyske tv-udsendelse Frontal21, der netop har fået Helmut-Schmidt-prisen for dokumentaren "Wie Kriminelle & Terroristen Europa plündern" (Hvordan kriminelle og terrorister udplyndrer Europa) <https://www.zdf.de/politik/frontal-21/der-grosse-betrug-vom-7-mai-2019-100.html>.

For at give en indsigt i, hvordan sådanne samarbejder hen over grænser bliver til, skal her nævnes Bo Elkjærs mangeårige arbejde med stofområdet og med at dyrke de internationale kontakter. Dette på ingen måde for at forklejne indsatsen af de andre indstillede journalister, men for at illustrere ved et eksempel, hvordan et sådant kontaktnet bliver udviklet over en årrække.

Bo Elkjær har forfulgt terrersporet i momssvindler i flere år og på forskellige arbejdspladser. Inden han skiftede til Information, var han på DR sammen med Troels Kingo og Mads Nilsson med til at lave flere dokumentarer om momssvindler, blandt andet "Sådan svindles Danmark" og "Terroristen der fik frit lejde", hvor de fandt spanske terrormistænkte (og senere terrordømte), der havde optrådt som direktører og stråmænd i virksomheder i Danmark. Denne research blev præsenteret ved forskellige oplæg på *European Investigative Journalism Conference - Dataharvest* i Mechelen i Belgien og samlet op af journalister, som DR derefter samarbejdede med om at researche videre på sagen, blandt andet journalister fra hollandske Zembla, der producerede dokumentaren "Frauderen voor de Jihad" (At bedrage for Jihad) <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/frauderen-voor-de-jihad>.

Oprindeligt kom Bo Elkjær ad bagveje til at researche momssvindler. Det var i hans tid på Ekstra Bladet, og anledningen var opfordringen til sammen med kollegaen John Mynderup at grave sig ind i klimaspørgsmål, en opfordring, der førte dem på sporet af stor momssvindler med CO2-kvoter i Europa via Danmark.

Endnu en ideudvikling – nogle år senere og nu på DR – fik Bo Elkjær til at gå tilbage til sit arbejde med CO2-svindlen og han tjekkede op på gamle kendinge blandt virksomhederne fra dengang. I Danmark var de gamle CO2-handlere primært beskæftiget med handel med fødevarer. Det førte til artikler og dokumentarer i DR om momssvindler med fødevarer, slik, sodavand med videre.

Elkjær og kolleger fandt stråmandsvirksomheder, hvor de indsatte direktører var hjemløse rumænere, blandt andet en direktør i en slikforretning, der var analfabet og reelt levede af at sælge Hus Forbi på

gaderne i København. De fandt imidlertid også en række virksomheder, hvor direktørerne var spanske statsborgere, der viste sig enten at være på flugt eller være anholdt i en større spansk terrrorsag. En af direktørerne var blevet dræbt i kamp i Mali, hvor han havde været leder af en kampcelle under Al-Qaida. De nye afsløringer i Jyllands-Posten og Finans følger op på, og går videre med dette spor.

For de andre medlemmer på holdet kunne man skrive lignende lange beretninger om tæt og grundigt samarbejde med gode kolleger både i Danmark og i udlandet, med mindre såvel som større researchhold. Derved oparbejder de en kolossal erfaring og et vidtforgrenet netværk, hvor de kan bruge hinandens kompetencer for at løfte de helt tunge og komplekse historier.

Afsløringen her, den solide graverindsats og viljen til at pulje kompetencerne skal have anerkendelse. Det muliggør den nødvendige offentlige opmærksomhed på spørgsmålet om momssvindler, selvfølgelig. Men med et mangeårigt arbejde med professionelle netværk kan journalisterne løfte i flok og løfte den journalistik, de leverer til deres egen målgruppe.